

Jan Peter Balkenende en de Europese grondwet

Het belang van (activerende) emoties wordt ook duidelijk als we kijken naar politici die het emotionele spel minder goed in de vingers hebben. Neem voormalig minister-president Jan-Peter Balkenende, die tussen 2002 en 2010 premier was van vier voortijdig gesneuvelde kabinetten. Balkenende werd door zijn naaste medewerkers geroemd om zijn intelligentie en gevoel voor humor, maar toch slaagde hij er niet in zijn kabinetten bij elkaar te houden. Vanzelfsprekend zijn hier vele oorzaken voor aan te wijzen. Zo kreeg Balkenende te maken met de onervaren ministers van de toenmalige Lijst Pim Fortuyn (LPF), die onrust en tweespalt brachten in zijn eerste kabinet. Uit latere kabinetten trokken achtereenvolgens D66 en de PvdA zich terug, vanwege diepgewortelde meningsverschillen. Een rode draad door acht jaar Balkenende is het verwijt uit diverse kampen dat hij gebrek aan leiderschap toonde en niet in staat was mensen te binden. Balkenende had volop goede bedoelingen, maar hij wist die maar moeizaam over te brengen. Dit is voor een deel toe te schrijven aan emotioneel onvermogen.

Een voorbeeld hiervan was de normen-en-waarden-campagne die Balkenende voerde tijdens zijn eerste kabinet. Hoewel hij een boodschap verkondigde waarmee slechts weinig mensen het oneens zullen zijn geweest (hij hield een pleidooi voor meer respect en beschaving), wist hij zijn standpunt niet overtuigend over te brengen. Zijn toon was te afstandelijk, te weinig gepassioneerd. Hoewel de toenemende 'hufferigheid' in de samenleving door velen als een probleem werd gezien, werd er wat lacherig gereageerd op Balkenendes campagne. Dit had ongetwijfeld te maken met de houterige, clichématige en weinig bevlogen manier waarop hij dit probleem aan de kaak probeerde te stellen. We hebben hem zelden kunnen betrappen op zichtbare bezieling en passie. De meest emotionele uitspraak die ik me van Balkenende herinner, is: 'Zo gaan wij in dit land niet met elkaar om.'

Dat Balkenende moeite had om mensen mee te krijgen in zijn visie bleek ook toen hij werd geconfronteerd met een van de belangrijkste uitdagingen uit zijn regeerperiode. In de aanloop naar een nationaal referendum over het 'verdrag tot vaststelling van een grondwet voor Europa' moest de bevolking warm gemaakt worden voor die Europese grondwet. 'Europa heeft meer dan ooit een basisset van uitgangspunten en spelregels nodig,' verklaarde Balkenende in dat verband. Er werd dus een grootschalige 'ja-campagne' opgezet, die erop gericht was het volk te overtuigen. Dit was een heikele zaak, want men mocht niet de indruk krijgen gemanipuleerd te worden. Beide kanten van de kwestie moesten belicht worden en vervolgens moest de kiezer met goede argumenten worden overgehaald om vóór te stemmen.

Dit is natuurlijk een nobel streven, maar het kabinet zag iets belangrijks over het hoofd, namelijk de negatieve sentimenten bij een groot deel van de bevolking over onder meer de invoering van de euro, en de angst voor meer bemoeienis vanuit Brussel. Tegen de euro had men een paar jaar eerder geen 'nee' kunnen zeggen. Nu deed zich de mogelijkheid voor om alsnog het ongenoegen over Europa te spuien. Het kabinet wist niet adequaat in te spelen op die onderbuikgevoelens. Ondanks de grootscheepse campagne van de regering stemde een ruime meerderheid van de bevolking tegen het verdrag. Nederland was daarmee samen met Frankrijk het enige land dat zich in een referendum tegen de Europese grondwet had uitgesproken.

Waarom is het Balkenende en consorten niet gelukt het Nederlandse volk te overtuigen van het belang van de Europese grondwet? Vanzelfsprekend zijn ook hier verschillende oorzaken aan te wijzen. Eén van die oorzaken is naar mijn overtuiging dat Balkenende en zijn collega's niet de juiste emotionele snaar wisten te raken. Argumenten voor de grondwet werden keer op keer op een droge en weinig bevlogen manier gedebiteerd. Zo zou de grondwet leiden tot een effectiever economisch beleid en meer democratie in de EU.

Balkenende was ervan overtuigd dat mensen dit zouden inzien naarmate ze meer informatie over de grondwet zouden krijgen. 'Als je meer weet, wordt de neiging om "ja" te stemmen groter,' zei hij daarover.

Balkenende en zijn kabinet volgden hier duidelijk de lijn van Plato; ze gingen ervan uit dat de feiten en argumenten voor zich zouden spreken. De regeringsvertegenwoordigers toonden weinig passie en bevologenheid, waardoor het voor kiezers moeilijk was het belang van de Europese grondwet in te zien. Emoties verraden dat iemand iets belangrijk vindt. Omgekeerd suggereert een gebrek aan geestdrift dus dat een onderwerp er niet echt toe doet. Dit simpele gegeven is waarschijnlijk mede debet geweest aan het Nederlandse 'nee' tegen de Europese grondwet.

Het gemis aan zichtbare passie wreekte zich ook bij Job Cohen, voormalig politiek leider van de Partij van de Arbeid. In zijn tijd als burgemeester van Amsterdam oogstte Cohen veel lof voor de manier waarop hij mensen met verschillende belangen bij elkaar wist te houden. Hij stond 'boven de partijen' en beschikte over een groot vermogen om mensen te binden. Hij was zelfs zo populair dat hij in 2006 de tweede plaats haalde bij de wereldwijde verkiezing van beste burgemeester (achter de burgemeester van Melbourne). Op 12 maart 2010 stelde Cohen zich op aandringen van toenmalig partijleider Wouter Bos kandidaat voor het lijsttrekkerschap van de PvdA. Twee dagen later kwam hij bij een peiling onder het volk naar voren als de favoriete minister-president. Zijn kandidatuur leidde er bovendien toe dat de PvdA twaalf zetels won in de peilingen en daarmee virtueel de grootste partij van het land werd. Bij de verkiezingen, enkele maanden later, was echter niet de PvdA, maar de VVD de grootste partij, waardoor Mark Rutte premier werd. Waar is het misgegaan met Cohen?

Vanzelfsprekend spelen ook hier vele factoren een rol, maar een verklaring die vaak wordt geopperd is dat Cohen tijdens debatten te bedeesd opereerde. Als hij hard (en soms onbehoorlijk) werd aangepakt tijdens een lijsttrekkersdebat,

verweerde hij zich rustig en beschaafd, zonder veel emotie te tonen. De kwaliteiten die hem tot zo'n goede burgemeester hadden gemaakt (en die hem volgens velen ook tot een goede premier zouden maken) – polarisatie tegengaan en de boel bij elkaar houden – leken hem in de weg te zitten tijdens de vaak venijnige debatten met opposenten als Rutte, Balkenende, Wilders en Pechtold. Critici verweten Cohen dat hij tijdens de verkiezingsdebatten te weinig van zich af beet. Cohen stelde op zijn beurt dat hij zich niet wilde laten meeslepen in onfatsoenlijk gedrag. Dat is natuurlijk een nobele gedachte, maar emotie tonen kan ook op een fatsoenlijke manier. Als Cohen iets meer van zijn oprechte passie voor een sociaal Nederland had laten zien, had hij ongetwijfeld meer kiezers aan zich weten te binden.